

Hedendaagse populêre voorligting oor die verhouding tussen die manlike en vroulike geslag: besinning oor 'n evolusionistiese etiek

B.J. van der Walt
Skool vir Filosofie
Potchefstroomkampus
Noordwes-Universiteit
POTCHEFSTROOM
E-pos: hannah@intekom.co.za

Abstract

Contemporary popular guidance on the relationship between male and female: reflections on an evolutionistic ethics

This investigation is undertaken for the following reasons: The theoretical question about the nature and meaning of human sexuality is firstly important, because sexuality is an essential element of being human. Secondly, it is also a practical problem. How does a "normal" man or woman differ from each other? How can one know that you are behaving properly as man/woman? A third reason for this exploration is the fact that much of the scientific research done on this issue is nowadays popularised in all kinds of articles and books providing practical guidance for conduct as man/woman. Many of these publications are, however, inspired by Darwinism. The problem of sexuality is accordingly tackled in the following steps: As an introduction, a distinction is made between sex, sexuality and gender. Then the message of a popular book about this issue is discussed. This is followed by identifying the worldwiewish and philosophical background of such kinds of books. The article is closed by a few preliminary conclusions. (In a follow-up article the socio-biological background of the evolutionistic view on sexuality will be investigated, which will conclude with a Christian philosophical alternative.)

Opsomming

Hedendaagse populêre voorligting oor die verhouding tussen die manlike en vroulike geslag: besinning oor 'n evolusionistiese etiek

Hierdie ondersoek word om die volgende redes onderneem: In die eerste plek is die teoretiese probleem oor die aard en betekenis van geslagtelikheid by die mens 'n belangrike vraag. Geslagtelikheid is 'n wesenlike element van menswees. Tweedens is geslagtelikheid ook 'n praktiese probleem. Hoe verskil 'n "normale" man en vrou van mekaar? Hoe behoort 'n mens as man of as vrou teenoor mekaar op te tree? 'n Derde rede vir die verkenning is dat baie van die teoretiese ondersoeke oor die aangeleentheid vandag – in die vorm van populêre boeke en artikels – aan Jan en Alleman voorligting bied oor hoe om as man/vrou te lewe. Ongelukkig is heelwat van die geskryfte geïnspireer deur die Darwinisme. Die vraagstuk van geslagtelikheid word in die volgende stappe behandel: Ter inleiding word duidelik tussen seks, seksualiteit en geslagtelikheid onderskei; dan word gekyk na wat een van die populêre boeke daaroor sê; vervolgens word die lewens-beskoulike en filosofiese agtergronde van waaruit dié soort boeke geskryf word, ondersoek. Die artikel word afgesluit met enkele voorlopige gevolgtrekkings. ('n Opvolgartikel bevat 'n ondersoek na die sosiobiologiese agtergronde van die evolusionistiese visie op geslagtelikheid en word afgesluit met 'n Christelik-filosofiese alternatief.)

1. Inleiding: seks, seksualiteit en geslagtelikheid

Geslagtelikheid is 'n wesenlike deel van menswees. 'n Mens is (gewoonlik) óf manlik óf vroulik gebore – dus laat die vraag oor wat dit presies beteken om man/vrou te wees 'n mens nooit los nie. Dit is egter moeilik (onmoontlik?) om presies te formuleer wat die inhoudelike van menslike geslagtelikheid is. Uiteenlopende visies daaroor bestaan. Hierdie ondersoek fokus op een opvatting hieroor, naamlik die evolusionistiese. Soos sal blyk, is dit tans een van die mees populêre "verklarings" vir die misterie van geslagtelikheid.

1.1 Drie kernbegrippe

Om begripsverwarring te voorkom, moet vooraf duidelik tussen die volgende drie begrippe, *seksualiteit* (*sexuality*), *seks* (*sex*) en *geslagtelikheid* (*gender*) onderskei word, sonder om hulle van mekaar te skei.

Aangesien dit hier slegs daarom gaan om 'n eie en voorlopige omskrywing te bied, word al die uiteenlopende standpunte uit al die verskillende dissiplines nie hier betrek nie. Die visies van 'n Christenfilosoof (Fowler, 2004:51), Christenteoloog (Verkerk, 1997:199-201) en Christen-psigoloog (Van Leeuwen, 1990:53, 200) word hier saamgevat om daardeur 'n bepaalde rigting aan die res van die ondersoek te bied. Al drie meen dat hierdie drie fasette van menswees (seksualiteit, seks en geslagtelikheid) wel van mekaar verskil, maar terselfdertyd onlosmaaklik aan mekaar verbonde is. Eers word gelet op die *onderskeid* en daarna word die aandag daarop gevestig dat hulle *nie* van mekaar *geskei* mag word nie.

1.2 Die verskille

Uit die volgende omskrywings blyk die verskille:

- *Seksualiteit* is die kompleksiteit van gevoelens, gedagtes en gedrag wat die twee geslagte tot mekaar aangetrokke laat voel en wat uiteindelik tot die geslagsdaad lei.
- *Seks* is die biologies-fisiese geslagsdaad waarin gene, hormone, breinanatomie, ensovoorts 'n belangrike rol speel.
- *Geslagtelikheid* dui op die hoër fasette van man- en vrouwees, soos die psigiese, logiese, juridiese, etiese, estetiese en godsdienstige. Bó die biologiese gegewe (*nature*) van seksualiteit en seks, dui geslagtelikheid volgens die meeste skrywers op die "nurture": dit wat (deur bv. opvoeding) aangeleer word, met 'n mens se persoonlikheid verband hou en dus groot variasie kan toon.

1.3 Geen skeiding

Waarom is dit so belangrik dat hierdie onderskeie fasette, in die teoretiese besinning daaroor, nie van mekaar geskei sal word nie?

Indien seks/seksualiteit (die fisies-biologiese) van geslagtelikheid geskei word, hou dit twee gevare in. Dit word dan (soos in die Christelike tradisie gebeur het) bloot as middel ter voortsetting van die menslike geslag beskou. Of (soos veral vandag) gesien as bevrediging van (eie) fisieke genot.

Menslike seks/seksualiteit verskil egter van dié van diere. Indien dit dus slegs as middel tot voortplanting beskou word, word dit tot die vlak van dierlike seks verlaag.

Seks/seksualiteit mag ook nie as bloot iets fisies beskou word nie.

Authentic human sexual intercourse is much more than a physical union; it has profound meaning involving the most intimate knowledge of the other person ... This intimacy of knowing can never come to us if sexual intercourse is treated as ... mutual self-gratification. It can come only if it is a union of two people, in the fullness of their personhood, united in the life-long bond of unreserved love that gives myself to and for the other without qualification (Fowler, 2004:53).

'n Skeiding van dié drie kante van menswees lei gewoonlik tot 'n oor-beklemtoning van een ten koste van die ander – en dus ook tot skade van 'n korrekte visie op die mens as geslagtelike wese. Die populêre boek wat hierna behandel word is 'n duidelike voorbeeld: seksualiteit en seks word van geslagtelikheid geskei en ver-absoluteer.

2. 'n Populêre geskrif oor die verskille tussen man en vrou

Ter inleiding eers 'n kort motivering vir die keuse van die bepaalde geskrif.

2.1 Kennisname is noodsaaklik

Die boek van Pease en Pease (2000) wat bespreek sal word, is nie 'n uitsondering nie, maar slegs één voorbeeld van talle soortgelyke boeke (vgl. byvoorbeeld ook A. & B. Moir, 1998 en Gray, 1994 en 1995) wat vanuit 'n evolusionistiese perspektief aan die moderne mens leiding op seksuele gebied gee. Al dié boeke is gegrond op die biologiese verskille tussen die twee geslagte, met die veronderstelling dat dit (die *nature*) ook die mens se geslagtelikheid (sy *nurture*) sou bepaal. "Gender cultural terms ... are used interchangeably with biological terms ... with predictable results" (Storkey, 2001:63).

Onder die publiek is hierdie soort boeke – ten minste in die Westerse wêreld – populêre boeke. Die rede waarom so 'n boek in hierdie wetenskaplike teologiese tydskrif behandel word, is om teoloë, predikante en ander geestelike leiers attent te maak op die soort seksuele voorligting waaraan hulle studente en lidmate al meer en meer blootgestel word. Die boek van Pease en Pease word dus nie hier as 'n maklike "strooipop" opgestel om vervolgens net so maklik en bloot ter wille van eie intellektuele bevrediging weer uitmekaargeskiet te word nie. Veel meer is op die spel – 'n reformatoriese lewensvisie en lewensstyl.

'n Laaste inleidende opmerking is dat van die standpunte wat Pease en Pease (2000) huldig, moontlik nie deur die jongste navorsing van evolusionistiese wetenskaplikes ondersteun sal word nie. Dié faset val egter buite die bestek van hierdie artikel, omdat dit konsentreer op wat dié twee skrywers – al is dit nie deur die nuutste wetenskaplike navorsing bevestig nie – aan die publiek voorhou.

Om my weergawe van die twee skrywers so objektief moontlik aan te bied, word die kerngedagtes van hulle geskrif in hulle eie woorde weergegee.

2.2 Geen verskil tussen mens en dier

Heel waarskynlik omdat dit 'n populêre geskrif is, aanvaar die skrywers gewoon die Darwinistiese evolusieteorie (vgl. Pease & Pease, 2000:189) as vertrekpunt. Die evolusieteorie bly egter nie 'n teorie nie, maar word ook 'n lewensvisie en propageer 'n spesifieke lewenstyl.

Volgens die evolusieteorie het die mens nie net uit die dier *ontstaan* nie, maar "... we are just another animal" (p. 13)¹. Dié stelling word "bewys" deur die feit dat 96% van wat in die menslike liggaam voorkom ook by diere soos varke en perde te vinde is. Mense moet aanvaar dat ons slegs diere is (p. 15). Die implikasie is dat dieregedrag ook normatief is vir die menslike gedrag – die mens se biologie skryf aan hom voor hoe om sy geslagtelike lewe te leef. "Herein lies the way to true happiness" (p. 15).

2.3 Visie op die mens: biologies geprogrammeerd en gedetermineerd

Oor en oor word beklemtoon dat die chemies-biologiese (liggaamlike) die mens se gedrag nie net *beïnvloed* nie (wat waar sou wees), maar dit ook *bepaal*. "Research shows that we are ... products of our biology ..." (p. 9). Of: "We are the result of our chemistry ..." (p. 54). Nog sterker gestel: "People today are still slaves of their biology" (p. 168).

Soos meestal in hierdie populêre boeke gebeur, beroep die skrywers hulle (kritiekloos) op wetenskaplike navorsing en veral bekende wetenskaplikes. Pease en Pease beroep hulle byvoorbeeld

1 Bladsynommers tussen hakies, sonder aanduiding van outeur of datum, verwys na Pease en Pease (2000).

op die Nobelpryswenner Francis Crick (wat die DNA-kode ontsyfer het) en sê: “You, your joys, sorrows, memories, ambitions, your sense of identity, free will, and love are no more than the behaviour of a vast assembly of nerve cells” (p. 156).

Dié argumente word vervolgens op konkrete gevalle toegepas. Omdat gene en hormone die funksionering van die brein bepaal, veroorsaak hulle dat mense steel en selfs moor (p. 160). Homoseksuele, lesbiese en transseksuele mense is só as gevolg van hulle biologie (p. 172), “prisoners of their (biological) make-up” (p. 184).

2.4 Visie op manlikheid

Omdat die boek oor die verhouding tussen die twee geslagte handel, word groot klem op die biologiese aard van die man gelê – sodat vroue hom beter kan verstaan. In evolusionistiese terme word gesê dat die man se seksuele dryfveer net één doel het, naamlik om soveel moontlik semen te versprei om die oorlewing van sy soort te waarborg (vgl. p. 141): “A man is a sperm-donor” (p. 231). “A man’s brain needs variety. Like most mammals, a man is prewired to seek out and mate with as many healthy females as possible” (p. 203, vgl. ook p. 216 en 240). Anders gestel: “Promiscuity is wired into a man’s brain and is a legacy of his evolutionary past” (p. 199). Of: “Human males fit the physical specifications of polygamous species; it’s no wonder that men have a constant battle to stay monogamous” (p. 199).

2.5 Visie op die huwelik

Terwyl mans evolusionisties as jagters, kosvoorsieners en sperm-verskaffers beskou word, word vroue gesien as beskermers van die “nes” met kleintjies. Al wat sy kan doen, is om te probeer sorg dat haar inherent poligame eggenoot so lank moontlik by haar sal bly om die kinders te help grootmaak (vgl. p. 216).

Volgens hierdie naturalistiese “etiek” kan die huwelik nie veel waarde hê nie. Die huwelik word beskou as ’n Joods-Christelike uitvinding waarvan die doel was dat daar nog meer Christene sal bykom (sic!). Dit is egter ’n instelling “contrary to our biology ... intended to make people do something they would not naturally do” (p. 223). Hoe kan ’n mens byvoorbeeld ooit ’n ram oorreed om met net een ooi tevrede te wees? (vgl. p. 223). Die huwelik het geen voordeel nie, behalwe dat dit bewys hoe die samelewing biologies

promiskue mans wil beheer. Pease en Pease stel dit pront: “Marriage is the price men pay for sex” (p. 223).

2.6 Visie op seks en liefde

Seks word hoog waardeer: “... there is few problems a man can have that great sex cannot fix” (p. 213). Seks is ook ’n waarborg vir goeie gesondheid (vgl. p. 224) en die sleutel tot liefde (vgl. p. 212).

Maar wat is liefde? Volgens hierdie beskouing moet liefde iets suiwer biologies wees en daarom moet dit êrens in die chemie van die brein gelokaliseer kan word. Hoewel die skrywers weet wáár in die brein seks sy oorsprong het, kan hulle ongelukkig nie vasstel waar liefde vandaan kom nie (vgl. p. 229).

Wat op die ou einde van ware liefde oorbly, is niks meer as blote verliefdheid (*infatuation*), wat net vir ongeveer drie tot twaalf maande kan bestaan nie (vgl. p. 227): “Infatuation is nature’s biological trick to guarantee that a man and a woman are thrown together long enough to procreate” (p. 227).

2.7 ’n Eendimensionele, biologistiese visie

Terwyl navorsers vandag daarop klem lê dat ’n mens se biologiese aard (seks) en jou geslagtelikheid (*gender*) nie van mekaar geskei kan word nie, omdat die twee fasette van menswees mekaar *wedersyds beïnvloed*, verwerp Pease en Pease eenvoudig geslagtelikheid (of die “kulturele” aspek soos hierbo omskrywe). “Research shows that we are more products of our biology than the victims of social stereotypes” (p. 9). Elders minimaliseer hulle die kulturele verskille (wat verskillende geslagsrolle vir mans en vroue voorskryf) en konkludeer: “Humans may look a little different from one culture to another, but underneath our biological needs and urges are the same” (p. 11).

Die standpunt word ook op konkrete gevalle toegepas. Mans se aggressie kan byvoorbeeld nie aan sosiale kondisionering toegeskryf word nie (vgl. p. 163). Daar bestaan volgens hulle ook geen wetenskaplike bewyse dat opvoeding enige rol kan speel by die verskynsel van homoseksualiteit nie (vgl. p. 173).

2.8 Menslike verantwoordelikheid op die weegskaal

Indien al bogenoemde redenasies waar is, moet die vraag gestel word of menslike kiesmoontlikheid, vryheid en verantwoordelikheid nie hiermee verdwyn nie. Hierbo is immers alreeds beweer dat

wilsvryheid niks meer is as die gedrag van breinselle nie (vgl. p. 156). Omdat poligamie vandag (ten minste in die Westerse wêreld) nie aanvaarbaar is nie, word die skrywers byvoorbeeld gekonfronteer met die vraag wat met die sogenaamde inherente poligame neigings van die man gedoen moet word. Omdat hulle deterministiese biologisme nie ruimte vir menslike verantwoordelikheid laat nie, is hulle enigste oplossing om deur kastrasie 'n man monogaam te probeer maak (vgl. p. 205)!

Tog blyk dit in hierdie boek dat dit moeilik is om menslike keuse en verantwoordelikheid heeltemal te probeer wegdink. In antwoord op die vraag of ons slawe van ons eie biologie is, lui die antwoord dat die mens tog van die dier verskil(!) deurdat die mens oor intelligensie beskik. Die verskil tussen mense en diere is dus dat “we are just another animal with a smart brain” (p. 184). Omdat mense kan dink, word vroeëre stellings, soos dat die mens die *gevangene* van sy biologie is, nou afgewater na “... our biology is the *motivation* behind many of the choices we make ...” (p. 184).

2.9 Inkonsekwentheid

Ook wanneer Pease en Pease oor die huwelik skryf, is hulle nie konsekwent nie – heelwaarskynlik omdat hulle nie menslike verantwoordelikheid kan of heeltemal wil uitsluit nie. Hulle sê byvoorbeeld (p. 200): “... in discussing men’s urge to be promiscuous, we are talking about biological *inclinations*. We are not promoting promiscuous behaviour or providing men with an excuse for infidelity”. En dan – merkwaardig: “The fact that something is instinctive or natural doesn’t mean that its good for us” (p. 200).

Die rede vir hierdie merkwaardige wending is net so verrassend: Ons lewe vandag in 'n wêreld wat heeltemal verskil van die verlede. Ons biologie is dikwels heeltemal vervreemd van die verwagtinge en eise van hierdie nuwe omgewing (vgl. p. 200) Vroeër (vgl. 2.7) is die biologiese natuur van die mens (seks) as enigste belangrike feit oor die mens beskou en die sosio-kulturele omstandighede (geslagtelikheid) verwerp. Nou speel laasgenoemde onverwags tog weer 'n rol. Eers is die mens 'n gevangene van sy natuur (seks); nou moet die kultuur die mens weer uit die gevangenisskap van sy evolusionistiese verlede bevry.

In die lig van wat reeds (onder 1) gesê is, is die inkonsekwensie verklaarbaar. Geslagtelikheid het betrekking op al die bo-biologiese modaliteite van menswees – dié waarin dit duidelik van diere verskil. By hierdie hoëre modaliteite dra God se wette ook nie meer 'n

dwingende karakter nie (tipies van natuurwette), maar 'n *dringende* karakter. Dit impliseer menslike vryheid (keuse) en verantwoordelikheid – wat bots met die skrywers se naturalisties-biologiese determinisme.

Hoewel Pease en Pease na hierdie veelseggende intermezzo in hulle eenvoudige paradigma terugval, bly dit hulle hinder. Hulle teorie klop nie heeltemal nie – en tog wil hulle dit nie loslaat nie. Hulle probleem is (p. 247) dat die mens se “lofty ideals and concepts of behaviour” (dit wil sê, kultuur) “are millions of years ahead of their genetic reality” (dit wil sê, natuur). 'n Mens sou wou vra of dit dan nie 'n duidelike bewys is dat die skrywers se evolusionistiese lewensvisie totaal verouderd is nie. Hulle erken dan self: “... our biology is at odds with our current environment” (p. 249).

Omdat hulle lewensbeskouing egter by voorbaat die hoëre dimensies in die mens se lewe uitgesluit het, moet hulle daarby bly (p. 248). Maar so 'n uitspraak soos hierbo bevat wel die implisiete erkenning dat die verskille tussen die twee geslagte nie bloot op biologiese seks kan berus nie.

2.10 'n Kritiese terugblik

Die betoog in *Why men don't listen and women can't read maps* (Pease & Pease, 2000) is so min moontlik onderbreek en in die skrywers se eie woorde weergegee om die artikelleser die geleentheid te gee om 'n duidelike beeld van die skrywers se standpunt te vorm. Dit mag egter nie sonder enkele voorlopige vrae daar gelaat word nie:

- Is dit geoorloof om met stereotipes oor die geslagte te werk? Die geskiedenis het immers bewys dat stereotipes tot die ongelyke behandeling van mans en vroue gelei het.
- Word die verskille tussen mans en vroue nie oorbeklemtoon ten koste van hulle groot ooreenkomste as mense nie?
- Al het die boek twee skrywers ('n man en 'n vrou), is die betoog nie tog basies vanuit 'n manlike perspektief nie?
- Is hierdie boek nie baie sterk biologies-reduksionisties nie? Volg dit nie 'n té simplistiese weg deur alles tot seks(verskille) te herlei nie? Dit gebeur heelwaarskynlik omdat dit makliker is om slegs met seks te werk as met seks, seksualiteit en geslagtelikheid en hul komplekse interaksie. (Gene, chromosome, anatomiese en

voortplantingsverskille kan makliker raakgesien en bestudeer word.)

- Het die skrywers die moontlikheid oorweeg dat daar, wat hulle geslagtelikheid betref, tussen mans/vroue van uiteenlopende kulture groter verskille mag bestaan as tussen 'n man en 'n vrou van dieselfde kultuur?
- Iets soos die “gedrag van diere” bestaan myns insiens nie. (Die gedrag van bobbejane verskil byvoorbeeld van dié van langarmape (*gibbons*).) Daarom kan dit nie sonder meer op die mens van toepassing gemaak word nie.
- Nog belangriker is om vas te stel vanuit watter paradigmatiese raamwerk 'n boek soos hierdie geskryf is – die volgende hoofafdeling bespreek hierdie saak.

3. Die lewensbeskoulike en wetenskaplike agtergronde

Artikels en boeke wat oor seks en seksualiteit handel, is deesdae op die algemene publiek gerig en is dikwels blitsverkopers. Dit word gretig gelees, omdat dit die nuutste “wetenskaplike gegewens” oor manlike en vroulike seks sou bevat. Hoewel Pease en Pease krediet moet ontvang vir hulle poging om “die man en vrou op straat” te bereik en alles wat in dié soort boeke staan, vanuit 'n Christelike perspektief beskou, nie verkeerd is nie, is hulle basiese boodskap nie baie verheffend nie. Nie net Christene nie, maar ook mense van ander gelowe, kan sulke geskrifte as immoreel beskou.

'n Kundige behoort die verantwoordelikheid te aanvaar om dieper oor hierdie tipe boeke te besin: Staan die “wetenskaplike feite” waarop sulke boeke gegrond is, wel vas? 'n Nog indringender vraag is: watter soort lewensvisie skuil agter dié soort wetenskap(pe)?

3.1 Naturalisme

Reeds in die antieke (voor-Christelike) Griekse denke was daar naturaliste, soos Epikurus, Lukretius en Demokritus. Plantinga (1995:30) praat van “perennial naturalism”, omdat dié beskouing telkens in die loop van die geskiedenis terugkeer. Terwyl naturalisme in die verlede tot die studeerkamers van enkele denkers beperk was, geniet dit vandag erkenning by baie Westerse wetenskaplikes.

Die basiese gedagte van die naturalisme is (vgl. Plantinga, 1995:31) dat daar behalwe die fisies-biologiese natuur niks anders bestaan nie – ook nie 'n God nie. Die mens kan dus nie die beeld van God

wees nie, maar moet verstaan word in die lig van die res van die natuur. Die dinge wat die mens normaalweg sou onderskei van stof, plant en dier – sy godsdiens, taal, moraliteit, denke, politiek, en so meer – moet dus in natuurlike terme verstaan word. Vandag beteken *natuurlike* terme veral *evolusionistiese* terme. In die Sosiobiologie (vgl. die opvolgartikel) word byvoorbeeld suiwer naturalistiese verklarings van kennis, denke, taal, moraliteit en religie voorgestaan.

3.2 Hendaagse invloed van die evolusieteorie

Soos uit die denke van Plantinga blyk, dra die eeu oue naturalisme vandag evolusionistiese klere – dit word deur populêre geskifte bevestig. In 'n onlangse uitgawe van die bekende tydskrif, *National Geographic* (Nov. 2004:2-35), betoog Quammen dat die evolusieteorie vandag algemeen aanvaar word, want “the evidence is there – its buried deep in the rocks of ages” (p. 31). Dié “rots van die eeue” het die ander “Rots van die eeue” vervang, want evolusie/evolusionisme is “the best available view of reality” (p. 6).

Ook wetenskaplike lektuur bevestig die geweldige invloed van die evolusionisme vandag. Bolyantz (2001:435) sê byvoorbeeld dat reeds in die laaste jare van die twintigste eeu die postmodernisme vervang is met 'n biologies-gefundeerde “nuwe modernisme”. Hy beskou dit selfs as 'n volledige paradigmaverskuiwing (p. 450).

Pearcey (2004:207) beweer dat ons besig is om die tyd van “universal Darwinism” te betree. Sy toon breedvoerig aan (Pearcey, 2004:208-247) hoe die Westerse kultuur besig is om te “verdarwiniseer” – op feitlik elke lewensterrein word dié lewensvisie vandag toegepas.

Reeds vroeër het Wright (1989:113) al voorspel dat die Weste lewensbeskoulik 'n “Darwinistiese revolusie” gaan beleef. Volgens hom is dit, in teenstelling met die revolusie in die fisiese wetenskappe (Copernicus, Newton, Einstein en Heisenberg), die grootste wetenskaplike revolusie nog. Die rede hiervoor is dat die Darwinisme sulke grondige vrae oor die mens se geloof en etiese waardes oproep – dit verg 'n volledige herbesinning oor die mens se begrip van die wêreld en van homself. “Darwin’s new paradigm ... represented a most revolutionary worldview” (p. 113).

3.3 Evolusie en evolusionisme

Tot dusver is die begrippe *evolusie* en *evolusionisme* afwisselend gebruik. Dié terme moet egter *onderskei* word. *Evolusie* is 'n

voorwetenskaplike teorie en *evolusionisme* 'n voorwetenskaplike lewensvisie.

'n Reformatoriese filosoof, Vollenhoven, onderskei tussen *evolusie* en *evolusionisme*. Anders as sy tydgenoot, die ander bekende Reformatoriese filosoof, Dooyeweerd (wat die onveranderlikheid van die soorte binne ryke voorstaan), aanvaar Vollenhoven die moontlikheid van evolusie *binne* die ryke van stof, plant, dier en mens (vgl. Tol & Bril, 1992:180). Voorbeelde van evolusie is die weerstand wat bakterieë teen antibiotika kan ontwikkel, of chromosome wat by plante verdubbel en 'n nuwe soort tot gevolg het. Hoe evolusie verklaar word (vroeër byvoorbeeld uit die stryd om bestaan en vandag as gevolg van die oorlewing van die bes aangepaste) en tot hoe 'n mate dit gebeur, mag deur wetenskaplike ondersoek van die betrokke ryke vasgestel word. Sulke wetenskaplike navorsing is iets legitiems.

In evolusionisme gaan dit volgens Vollenhoven (vgl. Tol & Bril, 1992:320) egter oor die verhouding tussen twee of meer ryke, soos die ontwikkeling van die menseryk uit dié van die diereryk. In dié geval is dit nie meer 'n blote vakwetenskaplike probleem nie, maar 'n dieper filosofiese vraag. Evolusionisme, wat die grense tussen die ryke ontken, is vir Vollenhoven 'n onaanvaarbare lewensvisie of (in sy wetenskaplike vorm) 'n onaanvaarbare filosofie.

Die probleem is egter dat hierdie belangrike onderskeid tussen evolusie as teorie en evolusionisme as lewensvisie/filosofie meestal nie gehonoreer word nie. Dit gebeur veral omdat baie – die meeste? – evolusieteorieë (dikwels onbewustelik) deur 'n denker se voorwetenskaplike, evolusionistiese lewensvisie bepaal word. Die omgekeerde gebeur egter ook: omdat evolusie 'n bewese feit is, word die evolusionisme ook as bewese beskou.

Sowel 'n *evolusionistiese* evolusieteorie as 'n *evolusionistiese* lewensvisie behoort onaanvaarbaar vir 'n Christen te wees, omdat dit God as Skepper en Instandhouer van die verskeidenheid van die ryke ontken. Dit beteken egter nie dat die bestudering van evolusie/ontwikkeling/ontplooiing binne die verskillende ryke (in bv. die biologie) kontrabande is nie. Christene aanvaar byvoorbeeld dat reën en droogte nie by toeval nie, maar deur 'n goddelike Vaderhand bepaal word. Terselfdertyd is die weervoorspelling van die meteoroloog legitieme werk – Christene behoort dit net so min as die werk van die bioloog te verwerp.

Soos reeds gestel, is die probleem egter die feit dat die evolusieteorie en die evolusionistiese lewensvisie meestal vervleg is. Dit is reeds die geval by die vader van die evolusieteorie. By Darwin lê sy naturalisties-evolusionistiese lewensvisie en filosofie ten grondslag van sy teorie. Sy teorie moes sy filosofiese posisie bevestig (vgl. Pearcey, 2004:170 e.v.) Met talle voorbeelde toon Pearcey aan dat dieselfde van hedendaagse evolusioniste geld: hulle wetenskaplike resultate is niks anders nie as “toegepaste naturalisme”. Sommige prominente figure (soos onder andere Richard Dawkins) sê dat, selfs wanneer daar geen bewyse vir die Darwinisme sou wees nie, dit nogtans beter is om dit bo ander teorieë te aanvaar (vgl. Pearcey, 2004:168).

Pearcey (2004:173) se konklusie is dat naturalistiese evolusie *self* ’n lewensvisie/religie is. Ten diepste gaan dit dus nie om ’n stryd tussen wetenskap en geloof (godsdienst) nie, maar tussen twee lewensvisies/filosofieë en uiteindelik dus tussen gelowe (vgl. ook Van den Beukel, 2005:101, 113-116).

In die lig hiervan is die volgende vraag belangrik:

3.4 Hoe behoort Christenwetenskaplikes die probleem te hanteer?

Sommige Christelike natuurwetenskaplikes, teoloë en ander wetenskaplikes probeer ’n kompromis sluit tussen “geloof en wetenskap”. Hoe word dit gedoen?

3.4.1 Hoe dit gedoen word

Wright (vgl. 1989:132, 133) verduidelik een van die mees algemene metodes wat gevolg word soos volg: Op die boonste vlak is die geloof *dat* en *waarom* God geskep het. Op die onderste vlak plaas hy die evolusionistiese wetenskap wat verklaar *wanneer* en *hoe* dit gebeur het. Dié twee vlakke sluit mekaar nie uit nie, maar vul mekaar aan. Omdat die Skrif alleen die *wie?* en die *waarom?* beantwoord (en nie die *wanneer?* en die *hoe?* nie), gaan dit vir Wright nie oor skepping versus evolusie nie, maar oor geloof in ’n skepper teenoor die geloof in geen skepper. Dus: “Darwinian evolution is God’s basic creative method” (Wright, 1989:132). Soortgelyke standpunte is vroeër reeds verdedig deur Du Toit (1964), ’n teoloog, en Lever (1956), ’n bioloog, en ook onlangs deur ’n natuurwetenskaplike en teoloog saam (vgl. Erasmus & Kruger, 2004:30-32). Gewoonlik word so ’n visie “teïstiese evolusie” genoem.

3.4.2 Enkele vrae

Soos reeds genoem, kan die evolusieteorie nie so maklik geïsoleer word van die evolusionistiese geloof wat daaraan ten grondslag lê nie. Selfs al sou dit gedoen kon word, bly daar nog talle vrae oor.

In die geloof (en teologie) is die Bybel en selfs die bestaan van God (wat die antwoord op die *wie?* bied) wel behou. Dit klink vroom, maar die *wie*-vraag staan in so 'n dualistiese visie (ten spyte daarvan dat beweer word dat die *wie* en *hoe* geïntegreer behoort te word) geïsoleer van die *hoe*? Impliseer so 'n standpunt nie dat die (evolusionistiese) wetenskap mag voorskryf *hoe* 'n mens moet leef nie?

Dit het hierbo (by die behandeling van Pease & Pease) tog duidelik geblyk dat daar in die evolusionistiese *hoe* ('n mens moet lewe) geen plek is vir die sentrale Bybelse gedagtes van skepping, sondeval of verlossing nie en gevolglik ook nie vir enige norme en menslike verantwoordelikheid bó die fisies-biologiese nie.

3.4.3 Moontlike kritiek

Slegs een outeur word aan die woord gestel om aan te toon hoe onbevredigend so 'n Christelike antwoord op die probleem kan wees. Pearcey (2004:203-204) toon aan dat die standpunt van die teïstiese evolusioniste dikwels op die volgende neerkom. Hoewel hulle nie die *metafisiese naturalisme* (die ateïstiese visie dat die natuur al is wat bestaan) aanvaar nie, aanvaar hulle wel 'n *metodologiese naturalisme* (dat die wetenskap tot materiële oorsake en gevolge beperk is). Dit beteken dat die teïste dieselfde wetenskaplike teorieë as die ateïsties-evolusionistiese naturaliste aanvaar. Al verskil is dat hulle 'n teologiese betekenis – wat alleen in die geloof geken kan word – byvoeg. Hulle laat naturaliste dus toe om wetenskaplike kennis te definieer – solank die teologie 'n “religieuse sousie” daarvoor kan sprinkel. Dit is egter nie van veel waarde nie – 'n blote “subjective gloss”, “a merely symbolic religion” of “an overlay of value on otherwise value-free facts” (p. 203). God se bestaan en openbaring maak geen wesenlike verskil in die wetenskap nie. Naturaliste self beskou dit as “a harmless delusion for those who need that kind of crutch” (p. 204).

3.4.4 Werklike integrasie lyk nie moontlik nie

Van Wyk (2004:190) sien tereg hierdie probleme raak as hy sê dat die grootste uitdagings waarvoor 'n teïstiese evolusionisme staan, is

hoe sondeval en verlossing in die evolusieproses geïntegreer kan word.

Ter afsluiting word verwys na die Christenbioloog, Zijlstra (2004:179 en 2005:11), se onderskeid tussen evolusie as patroon, proses en meganisme as 'n moontlike oplossing vir die moeilike vrae op hierdie terrein. Volgens hom is daar genoeg empiriese bewyse vir evolusie as *patroon* in byvoorbeeld die fossielrekords, die morfologiese en die DNA-ooreenkomste. (Dié feit laat wetenskaplikes gewoonlik besluit dat alle lewende organismes 'n gemeenskaplike oorsprong moet hê.) Vir evolusie as *proses* (die werklike stappe wat die evolusiepatroon teweeggebring het) is die empiriese bewyse egter karig (*scant*). Hoewel daar feitelike gevalle bestaan ter staving van die rol van natuurlike seleksie, is die direkte empiriese getuienis oor die werklike *meganisme* wat evolusie tot gevolg gehad het egter skraal.

Die vraag oor die korrekte Christelike antwoord op die evolusieteorie verg duidelik verdere besinning in 'n afsonderlike artikel. Oor die evolusionistiese lewensvisie, soos deur Pease en Pease geprogageer, moet egter nog enkele kritiese opmerkings gemaak word.

3.5 Die evolusionistiese lewensvisie bevraagteken

As gevolg van die verstrengeling tussen evolusieteorie en evolusionisme kom die bekende wetenskapsfilosoof, Popper (vgl. De Vries, 2005:20 en Van den Beukel, 2005:108) tot die konklusie dat die Darwinisme nie 'n toetsbare wetenskaplike teorie is nie, maar 'n metafisiese ondersoekprogram. So 'n voorwetenskaplike lewensvisie kan dus nie met wetenskaplike argumente weerlê word nie. Mense sal – ten spyte van wetenskaplike argumente daarteen – daarin bly glo (vgl. ook Pearcey, 2004:168-173).

3.5.1 Immanente kritiek

Immanente kritiek is egter nie sonder enige belang nie. Pearcey (2004:316, 317) gee twee voorbeelde van sulke soort kritiek op die evolusionisme.

In die eerste plek kan die vraag gestel word of die evolusionisme nie in sy eie slagyster trap nie. Indien al die mens se idees en gedrag blote produkte van evolusie is, geld dit nie ook van die lewensvisie self nie?

'n Tweede vorm van immanente kritiek is om vas te stel of evolusioniste wel in staat of bereid is om konsekwent volgens hulle naturalisties-biologiese beginsels te leef. In die bespreekte boek van Pease en Pease (2000), het dit duidelik geword hoe ongemaklik dit soms vir hulle was om hul eie idees tot die volle konsekwensies deur te trek. Pearcey (2004:217-218) toon met voorbeelde aan dat dit vir die meeste evolusioniste geld. Hulle maak uiteindelik 'n irrasionele sprong uit hulle deterministiese denke na iets soos liefde, sin en verantwoordelikheid.

3.5.2 Feite en die interpretasie van feite

Pearcey (2004:157 e.v.) bespreek verskillende van die “harde” feite wat (makro)evolusie (d.i. die ontwikkeling van een ryk tot in 'n ander) sou bewys, maar vind hulle onoortuigend. Omdat haar stem (sy is nie 'n bioloog nie) egter geïgnoreer kan word, word twee bioloë aan die woord gestel oor die sogenaamde “oorgangsvorme” of “missing links” tussen die ryke.

Van den Beukel (2005:105-106) sê dat dit alreeds vir Darwin probleme veroorsaak het dat die fossielerekords nie duidelike bewyse bevat het dat die verskillende soorte lewende wesens oor 'n lang proses uit mekaar ontwikkel het nie. Na uitgebreide paleontologiese ondersoeke het dié situasie vandag, na 140 jaar, nouliks verander.

Ook Wright (1989:123) sê dat baie van die probleme waarmee wetenskaplikes in die negentiende eeu gekonfronteer is, vandag nog onopgelos is. Wat die “oorgangsvorme” (tussen soorte en ryke) betref, sê hy die volgende:

Fossils are the only truly historical evidence for evolution, yet the fossil record is a record of discontinuity rather than the continuous change suggested by Darwinian gradualism. Gaps are more common than transitional forms; mass extinctions occur; complex forms appear quite suddenly in the fossil record; other forms exist for millions of years without appreciable change (Wright, 1989:126).

In die lig daarvan speel afleidings ('n normale proses by enige wetenskap) 'n besondere groot rol by die evolusionistiese paleontologie (vgl. Wright, 1989:123). De Vries (2005:11) verduidelik dat die enigste empiriese materiaal oorblyfsels uit die verre verlede is. Die (evolusionistiese) wetenskaplike kan dus slegs op beperkte wyse eksperimenteer en observeer en moet dus sterk interpreteer – en spekuleer? Volgens De Vries lyk die paleontologie dus meer na

'n geskiedeniswetenskap as 'n natuurwetenskap. Dit is moontlik die rede waarom hedendaagse evolusioniste hulle teorieë nie net meer op paleontologiese navorsing baseer nie, maar ook op ondersoeke in byvoorbeeld die molekulêre biologie.

3.5.3 Nog dieper vrae

Vanuit 'n filosofiese hoek sou verdere swakhede in die evolusie-teorie aangetoon kan word (vgl. Van der Walt, 1988 en De Wit, s.j.): Bewys *ooreenkomste* noodwendig dat lewende wesens *dieselfde* (familie) is? (*Analogie* is nie dieselfde as *identiteit* nie.) As daar ooreenkoms is, beteken dit noodwendig dat een ryk *uit* die ander moes ontstaan het? Is dit geregverdig om alleen op grond van *fisiese* ooreenkomste (in die paleontologie) of *biologiese* ooreenkomste (in die molekulêre biologie) so 'n gevolgtrekking te maak, terwyl dit duidelik is dat 'n mens veel meer is as net 'n fisies-biologiese wese?

'n Laaste vraag: Is wetenskaplike kennis nie begrens nie? Kan dit werklik iets sinvols oor die *ontstaan* van die werklikheid sê? Lê die probleem nie in beginsel buite die veld van ondersoek van enige wetenskap nie? In die reformatoriese tradisie word gewoonlik geleer dat die wetenskap God se skeppingsopenbaring in die lig van sy Skrifopenbaring moet bestudeer. Dit beteken onder andere dat daar sekere basiese vrae oor die skepping is wat alleen in dié lig beantwoord kan word. Een so 'n vraag is dié oor die oorsprong van die skepping. Dié vraag kan myns insiens slegs deur geloof en God se openbaring beantwoord word (vgl. Joh. 1:1-3 en veral Hebr. 11:3). Indien die grense van die wetenskap nie gerespekteer word nie, is die resultaat nie wetenskap nie, maar spekulاسie. Darwin het, as positivistiese denker, die Goddelike openbaring as 'n mite beskou. Darwin wou dus nie die goddelike openbaring as verklaring gebruik nie; daarom dink hy kosmogonies – hy spekuleer oor die genese (wording) van die kosmos. (Vgl. Brill, 1986:211-233; 1993 vir 'n volledige tipering van Darwin se filosofiese konsepsie.) Op die keper beskou word die Bybelse openbaring aangaande die oorsprong van die skepping deur 'n spekulatiewe wetenskap as “openbaring” vervang (vgl. Duyvené de Wit, 1956).

4. Voorlopige gevolgtrekking

Die voorafgaande kritiese behandeling van die wetenskaplike en lewensbeskoulike agtergronde van werke soos dié van Pease en Pease (2000) was 'n poging om vanuit Christelik-reformatoriese perspektief die werklike grondslae daarvan te ontbloot. Verdere

besinning oor die morele implikasies van die evolusionistiese denke is dringend noodsaaklik.

Die belangrikste resultate kan ten slotte soos volg saamgevat word:

- Populêre boeke soos dié van Pease en Pease verval in stereotiperings van die twee geslagte. Mans en vroue verskil nie net nie, maar is as mense in die meeste opsigte dieselfde.
- Die skrywers konsentreer alleen op die seksuele en die komplekse interaksie daarvan met geslagtelikheid (*gender*) word geïgnoreer.
- As gevolg van hulle evolusionistiese vertrekpunt, word die belangrike verskille tussen die mens en diere ontken, met die gevolg dat menslike verantwoordelikheid in die gedrang kom.
- As grondslag van dié soort werke word die evolusionistiese biologie en lewensvisie kritikloos aanvaar. Indien die evolusie-teorie/-filosofie op goeie gronde vir Christene onaanvaarbaar is, verval die gesag waarmee sulke boeke etiese voorligting aan die twee geslagte bied – ook vir Christene.

Met die blote verwerping van die evolusionisme as lewensvisie en filosofie is die belangrike en moeilike vraag, of die menslike biologie wel 'n rol in sy etiese gedrag speel, egter nog nie beantwoord nie. Pease en Pease (2000:10) beroep hulle op die sosiobiologie, wat empiriese bewyse vir die biologiese basis van morele gedrag sou gee. Daarom word hierdie wetenskap in 'n volgende artikel krities bekyk. 'n Christelik-filosofiese alternatief op die vraagstuk van menslike seksualiteit en geslagtelikheid dien daarna ter afronding van albei artikels.

Geraadpleegde bronne

- BOLYANATZ, A.H. 2001. Biology and the new modernism of the twenty-first century social science. *Christian Scholar's Review*, 30(4):435-450.
- BRIL, K.A. 1986. Westerse denkstrukturen: een probleemhistorisch onderzoek. Amsterdam: V.U.
- BRIL, K.A. 1993. De opkomst en de ontwikkeling van het evolutionisme en de probleem-historische methode van Vollenhoven. *Philosophia Reformata*, 58:28-48.
- DE VRIES, M. 2005. Leerlingen leren niet wat wetenschap is. *Beweging*, 25(3):18-21.
- DU TOIT, S. 1964. Bybel, skepping, evolusie. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- DUYVENÉ DE WIT, J.J.D. s.j. *Die evolusionisme*. Bloemfontein: SACUM.
- DUYVENÉ DE WIT, J.J.D. 1956. De paleontologie als "openbarende" wetenschap. *Philosophia Reformata*, 21:145-161.

- ERASMUS, T. & KRUGER, J. 2004. Wie vs. Hoe; vrae van geloof en wetenskap. *Die Kerkblad*, 107(3169):30-32, November.
- FOWLER, S. 2004. On being human: towards a Biblical understanding. Melbourne: Amani Educational Services.
- GRAY, J. 1994. Men are from Mars, women are from Venus. New York: Harper Collins.
- GRAY, J. 1995. Mars and Venus in the bedroom. New York: Harper Collins.
- LEVER, J. 1956. Creatie en evolucie. Wageningen: Zomer & Keunings.
- MOIR, A. & MOIR, B. 1998. Why men don't iron: the real science of gender studies. London: Harper Collins.
- PEARCEY, N.R. 2004. Total truth: liberating Christianity from its cultural captivity. Wheaton: Crossway Books.
- PEASE, B. & PEASE, A. 2000. Why men don't listen and women can't read maps: how we are different and what to do about it. New York: Broadway Books.
- PLANTINGA, A. 1995. Christian philosophy at the end of the 20th century. (In Griffioen, S. & Balk, M., eds. Christian philosophy at the close of the twentieth century: assessment and perspective. Kampen: Kok. p. 29-54.)
- QUAMMEN, D. 2004. Darwin's big idea. *National Geographic*: 2-35, November.
- STORKEY, E. 2001. Origins of difference: the gender debate revisited. Grand Rapids: Baker Book House.
- TOL, A. & BRIL, K.A. 1992. Vollenhoven als wijsgeer: inleidingen en teksten. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- VAN DEN BEUKEL, A. 2005. Darwinisme: wetenskap en/of ideologie? (In Dekker, C., Meester, R. & Van Woudenberg, R., eds. Schitterend ongeluk of sporen van ontwerp? Kampen: Ten Have. p. 101-116.)
- VAN DER WALT, B.J. 1988. The evolutionistic life and world view. (In Van der Walt, B.J. Horizon: surveying a route for contemporary Christian thought. Potchefstroom: Institute for Reformational Studies. p. 79-91.)
- VAN LEEUWEN, M.S. 1990. Gender and grace: love, work and parenting in a changing world. Downers Grove: InterVarsity.
- VAN WYK, J.H. 2004. Skepping en evolusie: konkurrensie of kongruensie? *Koers*, 69(2):177-197.
- VERKERK, M. 1997. Sekse als antwoord. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- WRIGHT, R.T. 1989. Biology through the eyes of faith. San Francisco: Harper-Collins.
- ZYLSTRA, U. 2004. Intelligent-design theory: an argument for biotic laws. *Zygon, Journal of Religion and Science*, 39(1):175-191, March.
- ZYLSTRA, U. 2005. Is intelligent design een verbetering ten opsigte van evolutionistiesch naturalisme? *Beweging*, 25(3):10-13, Najaar.

Kernbegrippe:

eties
evolusionisme
geslagtelikheid
moraliteit
seks
seksualiteit

Key concepts:

ethics

evolutionism

gender

morality

sex

sexuality